

MER INTRESSANT ÄN ARKITEKTUREN

Peter Hallén

”Men ännu mer intressant än arkitekturen är idén om en helt ny mötesplats och en arena för det nya, kreativa Göteborg.”, skriver Clarion Hotel Post på sin hemsida.

Det löser sig, det löser sig, lär Kal ha sagt till Ada om kvalitén på vattnet i Valhallabadet på 1960-talet. Mikael Askergren gjorde *Utan titel (Göteborg är bajs)* 1998. Nu är det poolen på toppen av Clarion Hotel Post som står i fokus och göteborgshumorn fastnar i halsen.

Det nu så kallade Gamla posthuset eller Centralposthuset vid Drottningtorget ritades av göteborgsarkitekten Ernst Torulf. När det nyklassicistiska huset i tre våningar stod klart för invigning, pingstdagen den 30 maj 1925 i närvaro av bland andra Byggnadsstyrelsens generaldirektör Ivar Tengbom, var det inte bara det största posthuset i Norden, utan även det dyraste husbygget i Sverige. Tengbom och Torulf var tidigare kompanjoner och hade tillsammans ritat Borås stadshus. Huset har en kantig hästskoform, som också kan läsas som ett versalt ”G”, som i Göteborg. Huset är främst byggt av gult tegel och granit från Hunnebostrand, taket av skiffer från Grythyttan. I graniten finns inmejslat bilder som visar posttransporter i äldre tider. Den slipade kalkstenen inomhus kom från Brunflo. 1995 blev posthuset byggnadsminnesmärkt.

Bebyggelseantikvarien Torbjörn Lindstedt i länsdelen Skaraborg är mycket kritisk till tillbyggnaden av Centralposthuset med en 14 våningars tillbyggnad inne på gården. Hans kritik riktar sig mot att man förstör ett byggnadsminne och gör det genom att bryta mot flera lagar: Kulturminneslagen, Plan- och bygglagen samt Miljöbalken.

–Det finns en lagstiftning och det vet kommunen, säger han. Home Properties visste om det när det köpte Centralposthuset och kommunen och länsstyrelsen borde ha gjort klart för dem att de fick hålla sig inom ramarna. En tillbyggnad ska vara underordnat byggnadsminnet.

Vid ett första besök av platsen är det ofrånkomligt att inte först tänka på hur konstlöst arkitekterna placerat en volym proportionerad som en tändsticksask på posthusets gård. Det

andra som slår mig är att jag är otroligt trött på alla svartgröna eller grönsvarta fasader jag ser över hela riket.

Den första jag blev ledsen över var Gert Wingårdh:s Clarion Sign på Norra Bantorget i Stockholm. Hela platsen fick en dystert uppsyn. Hellre då kejserliga färger som Magnus Månsson på Semrén & Månsson talar om i sin beskrivning av Hotel Post. Vad kejserliga färger än är så kan de väl i alla fall inte vara dystra? Kejsarens underkläder var röda i sagan när jag växte upp och det är kanske därför jag tycker att det låter trevligare än grönt och svart.

Den andra jag såg var på väg in i Göteborg, i Gårda strax innan alla idrottsarenorna, Åke Johansson:s och White Arkitekter:s gröna skrapa för Skanska. Denna byggnad försöker i alla fall vara Nordens klimatsmartaste och ormens lek över fasaden har i alla fall en grafiskt intressant slingrande kvalitet, men ack så dystert kulör.

CLARION HOTEL POST, DROTTNINGTORGET, GÖTEBORG

BYGGHERRE: HOME PROPERTIES

ARKITEKT: SEMRÉN & MÅNSSON

BYGGARE: PEAB

BILD: SEMRÉN & MÅNSSON

Den tredje finns nu monterad på Sven-Olof Johansson:s fasad mot Östermalmstorg i Stockholm. Ni vet han som tog i med boxhandskarna både mot Mats Gellerfelt och mot wallenbergarna om SAAB Scania. Jag såg honom oftast djupt parkerad i grusfällorna på Gelleråsens racerbana. Kommunen var inte nöjd med arkitektkontoret Equator:s svartvita fasad och tvingade Sven-Olof att plocka ner den och sätta upp en grönsvarv version av det kraftigt uppförstorade björkmönster man sett på universitetsbibliotekets fasader i Utrecht och envisats med att applicera på Åhlénshusets glasskivor. Här vid Drottningtorget vid Centralstationen är väl det vänligaste man kan säga om fasadmaterialet att man försökt anpassa det till byggnadsminnets skiffertak och oxiderade takdetaljer av koppar.

Två av dessa fyra byggnader i svart och grönt är alltså uppförda på uppdrag av Home Properties, Home Investments ägare Petter A. Stordalen. Han äger inte bara fastigheten utan också bolaget som skall bedriva hotellverksamheten, Nordic Choice Hotels, genom varumärket Clarion Hotels. När han korats till Årets man i Norge 2008 valde han att offentligen ta av sig på överkroppen och blotta sin vältränade bringa. Stordalen är inte alltid en välsedd restauranggäst, han dansar gärna på borden och fortsätter tills han blir utkastad, som på Fjällgården i Åre på after ski. Är det Stordalen som gillar grönt och svart?

Eller är det PEAB som både delägar och byggde Åhlénshuset vid Östermalmstorg och som bygger Hotel Post. Bolaget grundades 1959 av bröderna Mats och Erik Paulsson. Verksamheten bestod då av renhållning och soptömning åt lantbrukare. Är det de som gillar grönt och svart?

Är det Gert Wingårdh som gillar grönt och svart? Nä, så enkelt är det inte, han gillar både guldfärgade och röda hus. Men så kommer jag på ett till: Kungsholmsporten i Stockholm, Wingårdhs för Wallerstam. Är det alltså beställaren som avgör? Hur många har Wallerstam på sitt samvete? Eller är det Emmaboda och Saint-Gobain, eller energinormen wingårdhsgrönt.

När jag nu skall skriva om detta stadsbyggnadsfiasko signerat arkitekten Magnus Månsson på Semrén & Månsson kan jag inte låta bli att dra mig till minnes en föreläsning som Rem Koolhaas höll i Stockholm för länge sedan. Hans *Delirious New York* var på modet och han visade en teckning som föreställde

en swimmingpool som flöt på vattnet och lät sig simmas över Atlanten mot New York. Den ursprungliga paradoxen upptäcktes av några ryska arkitekter på 1920-talet, att de var tvungna att simma mot sitt hemland för att poolen skulle röra sig bort ifrån Ryssland på deras flykt därifrån. Enligt Koolhaas är detta en symbol för en arkitektur som en ren aktivitet, som inte är och inte kan definieras av sin massa eller material:

Här är alltså ett manifest för arkitektur såsom simmandets, det vill säga, att röra sig genom en substans, men röra sig utan massa och materialitet. Att simma i publika swimming-pooler är, samtidigt som du måste vara tålmodig, det mest effektiva sättet uppgå i en civilisation, en kultur. Du förstår allt ögonblickligen, du förstår relationen mellan män och kvinnor, prudentlig, gammalmodig; du förstår allt.

Detta är alltså arkitekturens fluidum: att simma genom något transparent, är att på samma gång att röra sig genom meningen av den transparensen genom ansträngning, motstånd, men med möjligheten att lägga mening till rum och material.

När Manhattan förvandlas från en stad till en metropol, blir Coney Island en plats för avkoppling, ett säkerhetsvärde för världens mest laddade storstad. När kravet på fly undan ökar tvingas ön att mutera; den måste förvandla sig till naturens själva motsats, och istället för att erbjuda en release från urbant tryck, erbjuder Coney en intensifiering. Öns konstgjordhet blir en attraktion, motverkande den nya storstadens teatraliskhet med sin unika "super-naturlighet". Coney:s nöjesparker Steeplechase, Luna och Dreamland växer fram, var och en mer vulgär än sin föregångare, erbjödande en infrastruktur som gjorde ön till "världens mest moderna fragment". Inom Coney agerar dessa tre parker som testfält för en "det fantastiskas nya teknologi" från vilken härstammar strategierna och mekanismerna som kom att forma Manhattan. Tornet testades först på Coney med de "snövita topparna" i Luna:s siluett. Nu på Manhattan blev byggnad torn genom föreningen av hissen och stålrams-stommen, beredde plats

FOTO: PÅR ELIAESON

för en konstruktion som ”förmådde stödja nyligen upptäckta landområden”, ju högre man klättrade desto fler ogynnsamma omständigheter lämnade man under sig.

Manhattans arkitektur lobotomerades, ”mindre och mindre yta representerade mer och mer inre aktivitet”. Genom att separera det inre från det yttre, skyskrapans monolit besparade den yttre världen vardagens liv, ett skal som huserade lager av verklighet.

Le Corbusiers Radiant City projekt undgick att realiseras på Manhattan, det var ett förslag att utradera de utopiska urbanistiska ideal på vilka Manhattan var byggt och ersätta dem med en uniform uppsättning torn – cartesianska skyskrapor – jämt utplanterade på gröna ytor. Hans önskan var att rena staden, och ge dess innevånare tillgång till ljus och luft. Hans urbana form avlägsnade sammanträngningen, endast erbjudande banalitetens effektivitet i utbyte. Denna sammanträngning, i en dimension avskild från verkligheten, tvingar metropolen evigt uppåt mot det spekulativa. Det fanns ingen plats för Manhattans, det fantastiskas teknologi, inom den cartesianska skyskrapan. För Corbusier var ”användande av teknologin som ett instrument och förlängning av fantasin jämförbart med ett missbruk... för honom var teknologin i sig själv fantastisk”. Den cartesianska skyskrapan hade avklätts sin stenbeklädna omslöt Manhattans skyskrapor och tillåt den inre arkitekturens ”ideologiska hysteri” att frodas.

Genom dessa lekfulla resor genom Manhattans historia försvarar Koolhaas sin plikt till det moderna, men inte till den arkitektoniska modernismen som rörelse. Han fokuserar på Manhattans förmåga att uppfinna det ”moderna”, skapande en parallell till Le Corbusiers nyktra och abstrakta europeiska modernism. Stadens byggnader försvaras inte som arkitektoniska mästerverk, utan som verktyg för att återuppfinna stadsliv.

Rem Koolhaas: *Delirious New York: A Retrospective Manifesto for Manhattan* (1978), A précis by Emma Watson.

”Clarion loves talents” ropar hemsidan. Stadens söner Johan Elmander, Alingsås och Örgryte liksom Marcus Samuelsson, Addis Abeba och Partille, återvänder och blir affischnamn för Clarion:s och Storåkers McCann:s satsning på ”The New Face of Gothen-

burg” (en blogg vill vi visa upp ”sanningen” om det nya Göteborg) och en ny kommunikationsplattform på temat “Clarion Loves”. Johan tillsammans med sin fru Amanda skall driva Skönhetsfabriken och Marcus sätter sitt eget namn på hotellets restauranger. Fabriker för skönhetsproduktion istället för bilar verkar vara en del av detta nya, kreativa Göteborgs satsning inför framtiden.

”Här ska det Göteborg som i relativ tystnad vuxit fram bakom hamnen, sportarenorna och den tunga industrin få en naturlig hemmaplan. Ett Göteborg som ännu inte är lika känt som det gamla, men som gjort stora avtryck runt om i världen. I Los Angeles, Milano, Tokyo, London och New York är Göteborg inte längre känt som en industristad, det är en spännande smältdegel för kreativitet och nytänkande. Inom branscher som mode, arkitektur, reklam, IT, webbdesign och specialeffekter för film vänder sig hela världen numera till Göteborg för att få hjälp av de bästa.”

Coney Island och Liseberg. Manhattan och Göteborg. När nu Göteborg har ambitionen att bli en metropol, skulle Liseberg kunna bli en attraktion, motverkande den nya storstadens teatraliskhet med sin unika ”super-naturlighet”? Ofta känns det istället som att i evenemangsstadens strävan efter kortvariga effekter istället formas en slags slarvighet och vårdslöshet i allt som byggs.

Humor kan användas för att dölja en sorg eller vara ett tecken på avsaknad av balans mellan allvar och entusiasm. Tänk om mentaliteten skulle kunna utvecklas mot ett sökande efter djup och grundning hellre än flykt mot tillfälligheter, skämt och kortsiktighet. Ett sökande efter kvalitet på alla områden.

Enligt Semrén & Månsson ligger utmaningen för dem att kombinera det nyskapande och experimentella med verklighetens förutsättningar och göra något bra av det. De kallar det: nyfikna pennor i erfarna händer.

S&M lyftes i våras fram genom utställningen ”Då-nu-framtiden” på Röhsska museet, som visar den 23 år långa arkitekt- och designprocess som ledde fram till Avalon Hotel, också det i Göteborg. För mig känns det som om Avalon:s skala eller den långa tid det fått ta, ha varit gynnsamt för resultatet. I fallet med posthusets förvandling känns det för mig som om skalan på projektet varit för svår för arkitekterna att hantera. Jag hoppas att stadsbyggnadsfiaskot beror på att det varit ett för svårt projekt för arkitekterna att hantera. Om det är gjort med berätt mod

borde de lagar som finns för att sådant inte skall inträffa träda i kraft. Men det kanske är som vanligt i nationen, om brottet är tillräckligt stort för att åtgärdas, så sker igen påföljd. Att det inte finns någon stadsarkitekt i Göteborg är symtomatiskt, men hade i praktiken säkerligen inte spelat någon större roll. Det är politikerna som beslutar i byggnadsnämnden, inte tjänstemännen. Vi får den kultur vi förtjänar. Folket får den politik det förtjänar.

”Det är utan tvekan ett av de mest intressanta projekten i Göteborg att arbeta med. Här finns alla utmaningar som en arkitekt kan ställas inför”, säger Magnus Månsson, adjungerad professor på Chalmers.

Att inte på något sätt försöka anpassa tändsticksaskens volym till byggnadsminnets huskropp är ofattbart. Placerandet av den symmetriskt mot Drottningtorget i väster och asymmetriskt mot kvarterets tidigare öppna del mot öster, Åkareplatsen och Odinsgatan antyder att kvarteret skulle ha en fram- och baksida. Knappast ett dynamiskt förhållningssätt till staden. Fasaden mot Drottningtorget har två storslagna i ändarna placerade portiker, att underlåta att använda dessa fasadmotiv på något sätt och att dessutom asymmetriskt införa en ny entré i nivån under byggnadens entréer är ett oerhört märkligt förhållningssätt, speciellt med askens eller kartongens kantiga krona som centralt sticker upp ovan fasaden. Tillgängligheten till entréernas öppningar i ett plan borde kunna ha åstadkommits med en rampkompositon som skulle kunna ha berikat Drottningtorget och dessutom gjort att den asymmetriska entréöppningen i den byggnadsminnesmärkta fasaden aldrig hade behövts.

Den fjorton våningar höga asken har två olika fasadmaterial, undrar vilket av dem som finns beskrivet i byggnadslovet? Den södra halvan av huset har paneler av något artificiellt material i två svartgröna kulörer. Dessa paneler är något längre än de på den norra delen av huset. De verkar gjorda av skiffer. Först trodde jag att man testade två olika fasadmaterial och funnit att skiffern var vackrare, men sedan slog mig tanken att det kanske var ett sätt att spara pengar. Blev skiffern för dyr? Vem vid sina sinnens fulla bruk kan förstå avsikten bakom de två olika sätten att behandla fasaden?

I stadslandskapet runt det gamla posthuset sticker nu upp en rektangel som ser tvådimensionell och kulissartad ut. Den

uppstickande skärmen söker inte någon relation till kringliggande stadsbyggnadselement eller verkar komponerad med något medvetet förhållningssätt till sin kontext. Det enda som slår en stadsvandrande är att byggnadens förhållningssätt inte uttrycker något annat än förakt för stadens kontext och dess innevånare.

”Det känns som att bygga om slottet”, säger Katalin Paldeak, direktör Clarion Hotels Norden.

36 700 kvadratmeter, 14 våningar, 501 rum inklusive tre sviter, en stor event-lokal för 1000 personer samt 13 konferensrum. Tre restauranger och barer.

”Vi har valt att använda klassiska och kejserliga färger som ger uttryck för lyx, flärd och skimmer. Dessa färger kontrasterar väl mot de neutrala golven som genomgående går i svarta, vita och gråa skalor i olika material”, säger Magnus Månsson.

En av de tre sviterna skall enligt hemsidan vara utrustad med pool. Hoppas att det inte är poolen högst upp det gäller. Den poolen måste bli publik, det är det mista göteborgarna kan begära.

”En blivande hotellreception och mötesplats för goa göteborgare och smarta gäster. Vi säger grattis Göteborg!”

I Göteborg finns förmodligen Sveriges allra finaste tillbyggnad. Asplund och Tessin. Förmodligen också nu en av landets sämsta tillbyggnader av ett byggnadsminne. Månsson och Torulf. Hur långt skall det dröja innan den västliga huvudstadens invånare återigen börjar ta sig själva och sin kultur på allvar?

Vad Rem Koolhaas försöker fästa vår uppmärksamhet på är att det inte är byggnaden som är arkitekturen, utan det är mellan oss och byggnaden, i vår samverkan med den som arkitekturen uppstår. Det är genom vår projektion av mening som byggnaden får liv och arkitektur uppstår.

Önskar så att nästa gång fastighetsutvecklare, byggherrar, byggnadsentreprenörer, politiker och arkitekter skall åstadkomma något, lyssnar mer mot Göteborgs Coney Island, Liseberg och mindre på Cartesius och Le Corbusier.

Känn omsorg för mig Göteborg! ■

CITAT: AVENY.SE, CLARIONPOST.SE, THENEWFACEOFGOTHENBURG.COM

DET TVÅNGSMÄSSIGA STILBROTTET – FORMAL NARCISSISM

Pär Eliaeson

”Narcissistisk personlighetsstörning är en personlighetsstörning som kännetecknas av narcissistens extrema känsla av självhävdelse, bristande verklighetsuppfattning, sitt stora behov av att befinna sig i centrum samt brist på empati.”

Svenska Wikipedia

Thomas Hellquist skrev en underbar text i tidskriften Arkitektur nr 1-2008 och myntade det geniala begreppet ”formal autism” som pricksäker beskrivning av den estetiska och stilmässiga blindhet som svenska (och andra) arkitekter lallar runt i. Helt opåverkat av samtida ideologi och samhällskultur designas oavbrutet byggnader som estetiskt är helt obsoleta, till råga på allt under förespegling att dom är ”moderna”. Några få gånger i mitt liv har jag skrattat högt när jag läst arkitekturkritik, den gången jublade jag. Behöver jag säga att Hellquist:s banbrytande artikel förbigåtts med total tystnad i den svenska arkitekturdebatten?

När jag sett och fotograferat tillbyggnaden till Centralposthuset hemma i Göteborg är jag efter mångårigt funderande redo att göra ett tillägg till Hellquist:s begreppssystem. Låt oss kalla det ”formal narcissism”.

Det finns få saker som jag blir så provocerad av inom arkitekturen som missbruk av arkitekturens grundläggande uttrycksmedel, det meningsbärande brukande av byggandet och byggtekniken som föder den poesi och sinnliga laddning som skänker arkitekturen den kraft som har fångat mig sedan mina allra tidigaste arkitekturupplevelser. Om man perverterar och hånar denna logik och detta system blir jag förbannad, helt oavsett om det sker medvetet eller i okunskap (även om det senare är snäppet värre).

Det vanligaste snedsteget i den genren är den monumentalt felaktiga och gränslöst banala uppfattningen att ”samtida” eller ”framstående” eller ”modern” arkitektur måste se ut på ett speciellt sätt, företrädesvis då annorlunda än annan (äldre) arkitektur. Detta förhållningssätt är så ytligt och omedvetet om arkitekturens djupgående kvaliteter att det närmast får betecknas som tjänstefel och borde föranleda ett arkitektoniskt körförbud.

Tyvärr har vi inom arkitekturen inte sådana maktmedel att tillgå. Skulle en arkitektonisk polismyndighet inrättas skulle jag ställa mig först i kön som villig och nitisk tjänstgörande.

Alltså: det måste bli ett slut på det förbannade tvångsmässiga stilbrottet som manifestation av ”samtida” arkitektur! Det är inte nödvändigt att presentera ett avvikande utseende för att bli tagen på allvar som ”samtida” arkitekt! Vi kritiker (och den övervägande delen av andra människor) är mycket smartare än så!

Arkitekturens stil är som ett gränssnitt mellan byggnaden och samhället. Stilen är språket som byggnaden (och dess arkitekt) kommunicerar arkitekturen med. Man kan välja att tala kryptiskt och exklusivt, pedagogiskt och tillåtande eller allt däremellan. Syftet är hur som helst att förmedla arkitekturens poesi och mening. ”Som man ropar får man svar”; ”Tomma tunnor skramlar mest”; ”Det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta” etcetera.

I fallet Centralposthuset har den ”moderna” arkitekten (och byggherren) gjort så många estetiska och stilmässiga fel som det över huvud taget går att göra. Att med en såpass stor volym bygga till en så oerhört rik och kvalificerad arkitektur som den befintliga utan att estetiskt och stilmässigt anknyta någonting över huvud taget är ingenting mindre än grovt arkitektoniskt tjänstefel. Att inte på något kvalificerat sätt arkitektoniskt kommunicera med en av stadens mest prominenta byggnader när man omfattande bygger till den är helt enkelt att vara arkitektonisk analfabet och arkitektoniskt socialt inkompetent.

Det finns lysande exempel på motsatsen, närmare än vad ni tror: Hotel Gothia Towers bygglov på ett tredje höghus i exakt identisk stil och teknik som föregångarna är helt genialt! I Stockholm är min favorit SE-bankens tillbyggnad som vetter mot Kulturhuset. ”Är det en tillbyggnad?” Precis!

Mogen arkitektur med självkänsla och självförtroende utan lättköpta, banala och ytliga stilpoänger. Tack! Man skall bli glad av arkitektur!

FOTO: PÄR ELIAESON

